YHDENVERTAISUUS
VALTUUTETTU
DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

20.4.2022 VVTDno-2022-400

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

Asia: K 7/2022 Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle

1. Aluksi

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle mahdollisuudesta tulla kuultavaksi kertomuksestaan eduskunnalle.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävät on määritelty laissa yhdenvertaisuusvaltuutetusta. Valtuutettu:

- Puuttuu syrjintään ja edistää yhdenvertaisuutta
- Valvoo maasta poistamisen täytäntöönpanoa
- Nimeää suomalaiset valvojat Euroopan raja- ja merivartioviraston pakkotoimin tapahtuvan palauttamisen valvojareserviin
- Toimii kansallisena ihmiskaupparaportoijana
- Seuraa ja edistää ulkomaalaisten oikeuksien toteutumista
- Toimii naisiin kohdistuvan väkivallan raportoijana, 1.1.2022 alkaen; tätä tehtävää ei ole käsitelty nyt annetussa kertomuksessa.

Tässä lausunnossa käsitellään eräitä eduskuntakertomuksen keskeisiä teemoja, erityisesti työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan tehtäväkentän osalta. Lausunnossa on myös huomioitu joitakin kertomuksen valmistumisen jälkeen edenneitä kokonaisuuksia.

Aluksi on syytä todeta, että edellisen eduskuntakertomuksen antamisen jälkeen on tapahtunut myönteistä kehitystä valtuutetun eri tehtäväalueilla. Keskustelu yhdenvertaisuudesta on laajentunut, vammaisten ihmisten oikeudet tunnistetaan yhä useammin ja antirasistisesta työstä on tullut näkyvä osa monen organisaation toimintaa. Valtuutettu on voinut edistää sovintoa monissa asumiseen ja yksityisiin palveluihin liittyvissä syrjintäasioissa. Ihmiskauppailmiö tunnistetaan paremmin, ja ulkomaalaislain muutoksilla on voitu parantaa työelämässä ihmiskaupan tai kiskonnantapaisen syrjinnän uhrien asemaa.

Toisaalta kaikkiin tehtäväalueisiin liittyy edelleen huomattavia ongelmia, ja tarvitaan määrätietoisia toimia niin lainsäädännön ja valvontarakenteiden uudistamiseksi, kuin vaikutusten arvioinnin, pitkäjänteisen

tiedonkeruun, toimijoiden yhteistyön, resurssoinnin ja toimijoiden osaamisen kehittämiseksi. Keskeiset eduskuntakertomuksen suositukset eduskunnalle on koottu oheiseen liitteeseen (liite).

2. Yhdenvertaisuuden toteutuminen Suomessa

Yhdenvertaisuusvaltuutetun keskeisenä tehtävänä edistää yhdenvertaisuutta ja puuttua syrjintään. Tämä valvontatehtävä on jatkuvasti kasvanut yhdenvertaisuuslain voimassa olon aikana. Kun hallituksen esityksessä vuodelta 2014 arvioitiin, että yhteydenottomäärät valtuutetulle uusien syrjintäperusteiden myötä kaksinkertaistuisivat, ne ovat nyt viisinkertaistuneet. Vuonna 2021 syrjintäyhteydenottoja tuli 1584, ja kasvua vuodesta 2020 oli 35 % - tämä siitä huolimatta, että pandemiatoimenpiteistä aiheutuvat yhteydenotot ajoittuivat vahvasti jo vuodelle 2020.

Trendit yhteydenotoissa ovat kuitenkin pysyneet samoina: alkuperä ja vammaisuus ovat vuodesta toiseen selkeästi keskeisimmät syrjintäperusteet, ja elämänalueista korostuvat koulutus, yksityiset palvelut, työelämä ja sosiaali- ja terveydenhuolto. Eduskuntakertomuksessa on tuotu esiin esimerkkejä niistä syrjintätilanteista, joista valtuutettuun ollaan yhteydessä. Esimerkiksi kohtuullisten mukautusten epääminen erikoissairaanhoidossa tai koulukuljetuksissa, syrjintä asunnonvuokrauksessa vuokralaisen seksuaalisen suuntautumisen takia, etninen profilointi turvallisuusviranomaisten toiminnassa, ja rasistinen häirintä oppilaitoksissa ovat nousseet esille valtuutetun valvontatyössä. Syrjintäyhteydenotot ja myös monet tutkimukset ja selvitykset osoittavat, että suomalaisessa yhteiskunnassa on edelleen rakenteellista syrjintää, johon on puututtava määrätietoisesti.

Työelämän merkitys on erittäin suuri jokaisen ihmisen elämässä. Työelämän syrjivät rakenteet sulkevat monen vähemmistöryhmiin kuuluvan ihmisen kokonaisvaltaisella tavalla elämänalueelta, joka mahdollistaa toimeentulon, antaa tärkeän sosiaalisen yhteisön, ja luo merkitystä ja osallisuuden kokemuksia. Niin romanit, afrikkalaistaustaiset kuin vammaiset henkilöt kertovat tutkimuksesta ja selvityksestä toiseen vaikeuksistaan saada TET-, harjoittelu-, tai työpaikka. Kampanjoista ja koulutuksista huolimatta tilanne jatkuu, ja myös korkeasti koulutetut maahan muuttaneet tai etniseen vähemmistöön kuuluvat joutuvat huomattavan usein etsiytymään koulutustaan vastaamattomaan työhön. Silti vain harvoin esimerkiksi rekrytointisyrjinnästä on seuraamuksia työantajalle. Valtuutettu pitää siksi erittäin tärkeänä, että työelämän syrjintään voidaan puuttua valvontarakenteita uudistamalla.

Yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjivien rakenteiden purkaminen edellyttävät pitkäjänteistä, tietopohjaista työtä. Yhdenvertaisuuslaissa säädetään viranomaisen, koulutuksen järjestäjän ja työnantajan velvollisuudesta edistää yhdenvertaisuutta, sekä laatia yhdenvertaisuussuunnitelma (työnantajien osalta suunnitteluvelvoite koskee yli 30 työntekijän työpaikkoja). Eduskuntakertomuksessa esitetään suosituksia muun muassa yhdenvertaisuussuunnittelun ja yhdenvertaisuusvaikutusten arvioinnista julkisen hallinnon ja lainsäädännön kehittämisessä. Samoin syrjintää ja rasismia koskevan tiedon keruulle on luotava rakenteet ja turvattava resurssit pitkäjänteisesti. Tätä työtä on hahmoteltu ensimmäisessä hallituksen rasismin vastaisessa toimintaohjelmassa, ja myös perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmaan sisältyvät perus- ja ihmisoikeusindikaattorit luovat pohjaa pitkäjänteiselle seurannalle.

Yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi, läpinäkyvyys, sekä valvonta, ovat välttämättömiä myös kaikissa digitalisaatio- ja tekoälyhankkeissa. Näistä tulee säätää, ja valvonnan resurssit on varmistettava. Digitalisaatio voi avata mahdollisuuksia ja tehostaa palveluja, mutta ratkaisut on toteutettava niin että saavutettavuus varmistetaan, ja niin, että turvataan myös vaihtoehdot digitaalisille palveluille.

Vammaisten henkilöiden aito osallisuus yhteiskunnassa ja työelämässä edellyttää ajattelutavan muutosta

YK:n vammaisyleissopimus asettaa laajat velvoitteet vammaisten ihmisten osallisuuden varmistamiseksi kaikilla elämänalueilla, myös työelämässä. Yhdenvertaisuusvaltuutetun painopistealueena on vuosina 2021-2022 vammaisten henkilöiden työelämään osallistumisen edistäminen.

Tällä hetkellä hyvin monet vammaiset henkilöt jäävät koulutuksestaan ja toiveistaan huolimatta työelämän ulkopuolelle. Tilanteen korjaaminen vaatii selkeää paradigmamuutosta, jossa vammainen henkilö nähdään myös työelämässä aktiivisena toimijana. Muutos vaatii myös selkeästi toimia julkisen vallan taholta. Julkisella vallalla on vammaisyleissopimuksen 8 artiklan nojalla velvollisuus lisätä tietoisuutta vammaisten henkilöiden oikeuksista sekä torjua heihin liittyviä ennakkoluuloja ja edistää tietoisuutta vammaisten ihmisten kyvyistä ja panoksesta yhteiskuntaan. Seuraavia uudistuksia on tarpeen toteuttaa:

- Valtion on pyrittävä tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti poistamaan vammaisille henkilöille työkyvyttömyyssääntelystä aiheutuvat työelämäosallisuutta vaikeuttavat rakenteelliset esteet. Tarvittaessa on ryhdyttävä positiivisen erityiskohtelun toimenpiteisiin, jotta vammaisten henkilöiden työelämäoikeudet voisivat toteutua yhdenvertaisesti muiden kanssa.
- Kansaneläkelain 12 § 2 momentin työkyvyttömyyseläkkeellä olevien ansiotulorajoja on nostettava ja säädettävä ne vuosikohtaiseksi.
- Osatyökyvyttömyyseläkkeen lineaarinen malli on ulotettava myös täyden työkyvyttömyyseläkkeen saajiin. Lineaarisen mallin ehtoja on sovellettava yhdenvertaisesti niin työeläkkeen kuin kansaneläkkeen saajiin.
- Työvoimaviranomaisten on varmistettava yhdenvertaisten työelämäoikeuksien toteutumien kaikille työkykyisille vammaisille ihmisille riippumatta heille myönnetystä työkyvyttömyyseläkkeestä.
- Työvoimaviranomaisten on vahvistettava työhönvalmennuksen ja työkykykoordinaattoreiden osaamista ja varmistettava, että vammaisille henkilöille on tarjolla riittävää ja osaavaa tukea työelämäoikeuksien toteutumiseksi.

3. Syrjinnän uhrin pääsyä oikeuksiinsa on vahvistettava

Valtuutetun kertomuksessa vuonna 2018 sekä kertomuksen eduskuntakäsittelyssä nostettiin esiin muutostarpeita yhdenvertaisuuslaissa. Sanna Marinin hallitusohjelman mukaisesti on käynnissä lain osittaisuudistus, ja luonnos hallituksen esitykseksi on parhaillaan lausunnolla. Vuoden 2022 kertomukseen on sisällytetty valtuutetun keskeisiksi katsomat muutostarpeet, jotka pitkälti sisältyvät luonnokseen hallituksen esitykseksi:

1. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle tulisi säätää yhdenvertaisuuslain mukainen mahdollisuus myöntää hyvitystä

2. Nimetyn uhrin vaatimus on poistettava edellytyksenä häirintäasian viemiseksi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaan, ja lautakuntaan tulisi voida viedä myös ryhmään kohdistuva häirintä ilman nimettyä uhria.

3. Kohtuullisten mukautusten määritelmä tulee päivittää vastaamaan vammaisyleissopimuksen sisältöä ja korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisukäytäntöä

4. Tulisi säätää yhdenvertaisuussuunnitteluvelvoite varhaiskasvatukseen, sekä koulutuksen järjestäjälle velvoite puuttua häirintään

5. Tämän lisäksi valtuutettu pitää tärkeänä, että yhdenvertaisuuslakiin sisällytetään vammaisyleissopimuksen mukaisesti velvoite ennakoivaan suunnitteluun ja esteettömyyden edistämiseen. Tämä periaate on vahvistettu myös yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan oikeuskäytännössä ja tuomioistuimissa. Asia voitaisiin kirjata muuttamalla yhdenvertaisuuslain 8 § 2 momenttia (muutosehdotus lihavoitu ja kursiivoitu):

> Välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi tässä laissa tarkoitettua syrjintää on häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen, ***saavutettavuuden tai esteettömyyden laiminlyönti*** sekä ohje tai käsky syrjiä.

Näin vammaiset henkilöt ja myös palvelujen tarjoajat olisivat paremmin tietoisia oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan.

Työelämän syrjintään puuttumista on tehostettava

Työelämän syrjintä on edelleen laaja, rakenteellisen syrjinnän ongelma, jossa kuitenkin syrjinnän uhrin oikeuskeinot ovat käytännössä heikommat kuin muilla elämänalueilla. Valiokunta kiinnittikin tähän kokonaisuuteen huomiota lausunnossaan TyVL 2/2022 valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta, ja totesi pitävänsä välttämättömänä, että työelämän oikeussuojaa vahvistetaan esimerkiksi yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksen yhteydessä työelämän valvontaa laajentamalla.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun kanta on, että yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan sekä yhdenvertaisuusvaltuutetun toimivalta tulee laajentaa myös työelämän syrjintäasioiden käsittelyyn. Tällä hetkellä työsuojelun valvontalain asettama varsin korkea kynnys työsuojeluviranomaisen sitovalle hallintopäätökselle aiheuttaa, että syrjinnän uhrin käytännössä ainoa oikeussuojakeino yhdenvertaisuuslain nojalla on hyvityskanteen ajaminen käräjäoikeudessa. Prosessi on vaativa, ja siihen sisältyy huomattava kuluriski uhrille. Tältä osin uhrit ovat myös syrjintäperusteen osalta erilaisessa asemassa: sukupuolen vuoksi syrjityt voivat viedä asiansa tasa-arvovaltuutetun käsittelyyn ja saada valtuutetulta perustellun kannanoton, ja/tai viedä asian yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaan, jossa käsittely on kevyempää kuin käräjäoikeudessa, ja osapuolille maksutonta.

Valvontaviranomaisten painotukset ovat erilaisia: työsuojeluviranomaisen toimivallassa painottuu työnantajan toimenpiteiden valvonta, kun vuorostaan yhdenvertaisuusvaltuutetun ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivallassa painottuu uhrin oikeussuoja. Työsuojeluviranomaisen sekä yhdenvertaisuusvaltuutetun yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan rinnakkaiset toimivallat täydentäisivät toisiaan.

EU:n komissio valmistelee parhaillaan direktiiviehdotusta yhdenvertaisuuselinten toimivallasta syrjinnän vastaisten direktiivien valvonnassa, ja ehdotukseen tulee sisältymään yhdenvertaisuuselinten toimivalta kaikilla elämänalueilla, ml. työelämä.

4. Ihmiskaupan torjunta ja uhrien auttaminen on vietävä suunnitelmista käytäntöihin

Ihmiskaupan vastaista työtä ovat vieneet viime vuosina eteenpäin mm. aiheen nostaminen hallitusohjelmaan, koordinaatio sekä asiaa koskeva toimintaohjelma. Ihmiskaupan vastaista työtä hyödyttävät muut hyväksikäytön torjumiseksi tehtävät toimenpiteet. Työ- ja elinkeinoministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö ovat pyrkineet puuttumaan eri toimenpitein ulkomaisen työvoiman hyväksikäyttöön. Työ on pitkäjänteistä, minkä vuoksi sen on tarpeen jatkua seuraavalla hallituskaudella. Yhteiskunnan tulee varmistaa, että ulkomaalaisen

työntekijän hyväksikäyttö ei kannata. Samalla rikosvastuun toteutumista tulee tehostaa. Ihmiskauppaa koskevat tutkinnat on annettava mahdollisuuksien mukaan tähän tehtävään perehtyneille tutkijoille ja tutkinnanjohtajille. Poliisia on edelleen koulutettava ihmiskaupan tunnistamiseksi jo tutkinnan alkuvaiheessa. Ihmiskauppaan erikoistuneen tutkintaryhmän resurssit on vakinaistettava.

Hallitusohjelmaan kirjattiin ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan erillislain valmistelu sekä ihmiskaupan uhrien turvallisesta ja tuetusta asumispalvelusta säätäminen. Erillislain valmistelun kaaduttua ihmiskaupan uhrien auttamisen kehittämiseksi tulee tehdä muita toimia. Sosiaali- ja terveydenhuoltouudistuksen yhteydessä hyvinvointialueille tulee rakentaa toimivat menettelyt ihmiskaupan uhrien tunnistamiseksi ja avun pariin ohjaamiseksi. Ohjausmalleja tulee kehittää yhteistyössä eri viranomaisten, ihmiskaupan uhreja tukevien järjestöjen sekä Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän kanssa. Sosiaali- ja terveysministeriön on varmistettava kehittämistyön resurssit ja mallinnustyön nopea eteneminen.

Ihmiskaupan uhrien turvallisesta ja tuetusta asumispalvelusta tulee säätää lailla. Turvallisella ja tuetulla asumispalvelulla on merkittävä vaikutus ihmiskaupan uhrin tilanteen vakauttamiseksi, toipumisen mahdollistamiseksi ja uudelleen uhriksi joutumisen ehkäisemisessä. Lisäksi ihmiskaupan uhrien auttamista koskevaa lainsäädäntöä tulee muuttaa siten, että kytkös auttamisen ja rikosprosessin välillä poistetaan. Uhrien tulee saada apua Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä riippumatta rikosprosessin etenemisestä.

5. ”Paperittomuuteen” on ratkaisuja

Vuosien 2015-2017 aikana ulkomaalaislakiin tehtiin useita muutoksia, joilla heikennettiin erityisesti turvapaikanhakijoiden oikeusturvaa, ja tiukennettiin eri tavoin edellytyksiä oleskeluluvan myöntämiselle. Samalla Maahanmuuttoviraston resursseja leikattiin niin, että edellytykset laadukkaalle ja sujuvalle päätöksenteolle heikkenivät. Tämä on johtanut tilanteeseen, jossa Suomessa on arviolta noin 3000 henkilöä, jotka ovat saapuneet maahan vuosina 2015-2016, ja joilla on osittain edelleen vireillä turvapaikka- tai oleskelulupaprosesseja, ja osalla menettely on päättynyt, ja he ovat vastaanottopalvelujen ulkopuolella. Tässä ryhmässä on arviolta 300 lasta, joiden koko elämänpiiri on Suomessa.

Useat ulkomaalaislakiin tehdyt muutokset vaikuttavat ulkomaalaisen oikeudelliseen asemaan ja oikeuksiin jo ennen kuin hänen turvapaikkapäätöksensä on saanut lainvoiman. Esimerkiksi vastaanottolain mukaan vastaanottopalvelut lakkaavat tietyin edellytyksin jo siinä vaiheessa, kun turvapaikanhakijalla on vielä valitusprosessi hallintotuomioisituimissa kesken. Tämän lisäksi turvapaikanhakijan työnteko-oikeuden kesto on sidottu käännytyspäätöksen täytäntöönpanokelpoisuuteen. Nämä säännökset aiheuttavat tilanteita, joissa henkilöt ovat huomattavan altistuneita hyväksikäytölle ja ajautumiselle harmaille työmarkkinoille.

Kertomuksessa eduskunnalle suosittelemme, että oleskelulupaa vailla jo useita vuosia Suomessa oleville ulkomaalaisille voitaisiin myöntää oleskelulupa erillislain nojalla, niin kuin sisäministeriön tekemässä selvityksessä on ehdotettu. Näin onkin aiemmin toimittu joissakin EU-maissa, ja Irlannissa on parhaillaan käynnissä ”regularisation scheme”, jonka piiriin arvioidaan tulevan noin 17 000 Irlannissa asuvaa henkilöä, joilla ei ole oleskelulupaa.

Tällä hetkellä turvapaikanhakijan työnteko-oikeuden kesto on laissa kytketty käännytyspäätöksen täytäntöönpanokelpoisuuteen. Käännytyspäätös on täytäntöönpantavissa suurimmassa osassa tapauksista jo ennen kuin

turvapaikanhakijan valitusprosessi on käyty loppuun saakka ja usein jo paljon ennen kuin mahdollinen maastapoistaminen käytännössä tapahtuu.

Valitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen ja joissain tapauksissa myöskään hallinto-oikeuteen, ei automaattisesti lykkää käännytyspäätöksen täytäntöönpanoa. Mikäli korkein hallinto-oikeus tai hallinto-oikeus ei näissä tilanteissa erikseen kiellä väliaikaisesti käännytyksen täytäntöönpanoa, päättyy turvapaikanhakijan työnteko-oikeus. Poliisin ja sisäministeriön tulkinnan mukaan kerran päättynyt työnteko-oikeus ei myöskään palaudu, vaikka oikeus kieltäisi käännytyksen täytäntöönpanon valituksen käsittelyn myöhemmässä vaiheessa.

Käännytyspäätöksen täytäntöönpantavuus vaihtelee erilaisissa päätöstyypeissä ja lainsäädäntö sitä koskien on monimutkaista/monitulkintaista ja epäselvää. Tästä on seurannut (myös) työnteko-oikeutta koskevia ongelmia ja epäselvyyttä sekä hakijoille että heidän työnantajilleen.

Ulkomaalaislain 5 lukua, joka koskee työnteon edellytyksiä, uudistetaan tällä hetkellä työ- ja elinkeinoministeriön säädöshankkeessa (TEM007:00/2020). Yhdenvertaisuusvaltuutettu toi lausunnossaan esille, että säännöstä turvapaikanhakijan työnteko-oikeudesta tulisi selkiyttää tämän hankkeen yhteydessä, niin että työnteko on mahdollista maasta poistumiseen asti. Sama suositus sisältyy eduskuntakertomukseen.

6. Lopuksi

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on saanut viime vuosina uusia tehtäviä, ja näihin jonkin verran resursseja. Valtuutetun laajin tehtävä - yhdenvertaisuuslain valvonta - on kuitenkin lain voimassaolon aikana laajentunut huomattavasti, mutta valtuutetun resursseja ei ole vastaavasti lisätty. Lain suunnitelmallinen valvonta, myös ennakoivasti ja oma-aloitteisen valvonnan kautta, on tärkeä osa tehtäväämme, mutta jää tällä hetkellä valitettavan pieneksi osaksi työtämme. Toimiva valvonta edellyttää myös syrjintäyhteydenottojen joutuisaa ja perusteellista käsittelyä, niin että syrjinnän uhri ja kaikki toimijat voivat luottaa siihen, että valtuutettu pystyy tehokkaasti puuttumaan syrjintään. Tämän kertomuksen käsittelyn yhteydessä on siten myös toivottavaa, että eduskunta ottaa kantaa valtuutetun lisääntyneen työmäärän edellyttämiin resursseihin.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu — Kristina Stenman

Erityisasiantuntija — Robin Harms

Liite: Yhdenvertaisuusvaltuutetun suositukset eduskunnalle

Yhdenvertaisuusvaltuutetun suositukset eduskunnalle

YHDENVERTAISUUS ON OIKEUDENMUKAISEN YHTEISKUNNAN PERUSTA

Syrjintää kokeneen oikeussuojaa vahvistetaan

Yhdenvertaisuuslain uudistuksessa tulee vahvistaa syrjintää kokeneen oikeussuojaa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää erityisesti seuraavia muutoksia tärkeinä:

- Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalla tulee olla mahdollisuus määrätä hyvitys katsoessaan henkilön tulleen syrjityksi.
- Yhdenvertaisuusvaltuutetun ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivalta laajennetaan työelämän syrjintätapauksiin.
- Lakiin kirjataan YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen CRPD:n mukaiset velvoitteet kohtuullisiin mukautuksiin sekä ennakollinen varautuminen vammaisten henkilöiden erityistarpeisiin kaikille sopivaa suunnittelua käyttäen.
- Yhdenvertaisuussuunnitteluvelvoite laajennetaan koskemaan myös varhaiskasvatusta.
- Koulutuksen järjestäjän velvollisuus puuttua oppilaisiin ja opiskelijoihin kohdistuvaan häirintään säädetään lailla.
- Yhdenvertaisuusvaltuutetun mahdollisuuksia edistää yhdenvertaisuutta, selvittää syrjintätapauksia ja tukea syrjinnän uhreja vahvistetaan niin että valtuutetun resurssit vastaavat yhteydenottomäärien huomattavaa kasvua.

Vahvistetaan toimia yhdenvertaisuuden edistämiseksi

- Yhdenvertaisuussuunnittelua ja yhdenvertaisuusvaikutustenarviointia vahvistetaan julkisen hallinnon ja lainsäädännön kehittämisessä.
- Syrjintää ja rasismia koskevan tiedon keruulle on luotava rakenteet ja turvattava resurssit.
- Viranomais- ja välttämättömyyspalveluita digitalisoitaessa on varmistettava palveluiden tarjonnan monikanavaisuus.

Syrjintään puututaan kaikilla elämänalueilla

- Asunto-osakeyhtiölain uudistuksessa varmistetaan yhdenvertaisuus ja esteettömyys Suomea sitovan YK:n vammaisten henkilöiden yleissopimuksen velvoitteiden mukaisesti.
- Asumisneuvonnasta, joka on saavutettavaa erityisesti syrjäytymisvaarassa ja asunnottomuuden vaarassa oleville henkilöille, säädetään lailla.
- Sähköinen tunnistautuminen on toteutettava yhdenvertaisesti kaikille. Lainsäädäntöä on kehitettävä tämän pikaiseksi toteuttamiseksi.
- Tekoälyä ja automaattista päätöksentekoa koskevaan sääntelyyn on sisällytettävä kattavat ja täsmälliset velvoitteet yhdenvertaisuusvaikutusten arvioinnille ja läpinäkyvyydelle sekä tehokasta valvontaa tukevia säännöksiä.
- Ulkomaalaisvalvonnan syrjintäriskien ja ulkomaalaislain 129 a §:n epäselvyyden vuoksi säännöstä on uudistettava ja viranomaisten ohjeita on selkiytettävä.

- Tiekartta vammaisten henkilöiden työllistymisen rakenteellisten esteiden purkamiseksi on valmisteltava ja toteutettava viipymättä työ- ja elinkeinoministeriön johdolla.
- Vammaispalveluita sekä eläkejärjestelmää koskevan lainsäädännön ja vammaispalveluihin liittyvien alueellisten järjestämistapojen on toteutettava tosiasiallisesti vammaisten henkilöiden työelämäosallisuutta ja yrittäjyyttä.

Alkuperäiskansa saamelaisten yhdenvertaisuutta on vahvistettava

- Saamelaiskäräjälaki on uudistettava saamelaisten itsemääräämisoikeutta vahvistavalla tavalla.

IHMISKAUPAN UHRIEN OIKEUKSIEN SUOJAAMINEN VAATII MONIALAISIA TOIMENPITEITÄ

Ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutumiseksi:

- Hyvinvointialueille tulee rakentaa toimivat menettelyt uhrien tunnistamiseksi ja avun pariin ohjaamiseksi.
- Ihmiskaupan uhrien turvallisesta ja tuetusta asumisesta säädetään lailla.
- Uhrien auttamisen edellytyksenä nyt oleva kytkös rikosprosessiin poistetaan ihmiskaupan uhrien auttamista koskevasta laista.
- Ulkomaalaislakia on muutettava siten, että yhä useampi ihmiskaupan uhri täyttää oleskeluluvan myöntämisen edellytykset.

Rikosvastuun toteutumisen tehostamiseksi:

- Ihmiskauppatutkinnat annetaan mahdollisuuksien mukaan tähän perehtyneille tutkijoille ja tutkinnanjohtajille.
- Poliisia on edelleen koulutettava ihmiskaupan tunnistamiseksi jo tutkinnan alkuvaiheessa.
- Ihmiskauppaan erikoistuneen tutkintaryhmän resurssit on vakinaistettava.

ULKOMAALAISTEN PERUS- JA IHMISOIKEUDET TUOTAVA VAHVEMMIN PÄÄTÖKSENTEKOON

- Lapsen edun ja oikeuksien sekä perhe-elämän täysimääräiseksi toteutumiseksi ulkomaalaislakia on muutettava. Lain soveltaminen ei saa johtaa lapsen edun vastaisiin ratkaisuihin.
- Ulkomaalaislakia on muutettava oleskeluvan hakijan kokonaistilanteen huomioivaksi. Lain tulee mahdollistaa hakijamyönteiset ratkaisut nykyistä paremmin.
- Suomeen ennen vuotta 2017 saapuneiden ja täällä edelleen vailla oleskelulupaa olevien oleskelu tulisi virallistaa erillislailla.
- Palautettavien oikeuksien toteutuminen ja palautuskiellon kunnioittaminen varmistetaan ja haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt tunnistetaan ja erityiset tarpeet huomioidaan täytäntöönpanossa.